

УДК 81'374:81'322:001.891
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.2>

СУЧАСНЕ ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

Лідія Барановська

асистент кафедри загального та прикладного
мовознавства і слов'янської філології
Донецького національного університету імені Василя Стуса
вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0002-1912-9029
e-mail: l.baranovska@donnu.edu.ua

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз теоретико-методологічних засад лексикографічного моделювання у контексті сучасного мовознавства та цифровізації наукової діяльності. Розглянуто загальнолінгвістичне розуміння моделювання як методу дослідження, що передбачає створення формалізованих систем для упорядкування, систематизації та класифікації мовних явищ, та його специфікацію на лексичному рівні мовної системи.

Особливу увагу приділено критичному аналізу та уточненню ключових метамовних понять «модель» і «моделювання» через призму різних теоретичних підходів у лінгвістиці. Установлено, що лінгвістична модель характеризується трьома ключовими ознаками: абстрактністю, штучністю та цілеспрямованістю і постає як абстрактний аналог структури природної мови, що слугує інструментом пізнання, опису й пояснення мовних процесів.

Обґрунтовано необхідність чіткого розмежування понять «лексикографічна модель» і «лексикографічне моделювання». Лексикографічна модель визначено як абстрактну формалізовану структуру, що являє собою систему правил і принципів організації словникового матеріалу, тоді як лексикографічне моделювання витлумачено як теоретичний та аналітичний етап створення описових схем для побудови словника.

Проаналізовано сучасні підходи до комп'ютерної лексикографії. Виокремлено три основні вектори розвитку: створення електронних словників як машинних версій традиційних видань; автоматизоване укладання словників через комп'ютерну обробку текстів; розроблення електронних словників як елементів інформаційних систем. Визначено основні принципи лексикографічного моделювання: формалізація, системність, ієрархічність, універсальність та комп'ютеризація.

Доведено, що розвиток лексикографії неможливий без інтеграції теоретичних концепцій моделювання з практичними можливостями комп'ютерних технологій. Окреслено перспективи дослідження: удосконалення методології лексикографічного моделювання та розроблення універсальних моделей представлення лексикографічної інформації в електронному форматі.

Ключові слова: лексикографія, лексикографічне моделювання, лексикографічна модель, лінгвістична модель, комп'ютерна лексикографія, металінгвістика.

MODERN LEXICOGRAPHIC MODELING: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES

Lidiia Baranovska

Assistant Professor at the Department of General and
Applied Linguistics and Slavic Philology
Vasyl' Stus Donetsk National University
600-richchia Str., 21, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1912-9029
e-mail: l.baranovska@donnu.edu.ua

Abstract. In this article, a comprehensive analysis of the theoretical and methodological foundations of lexicographic modeling is carried out within the context of modern linguistics and the digitalization

© Л. Барановська, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

of scholarly activity. The study examines the general linguistic understanding of modeling as a research method that involves the creation of formalized systems for organizing, systematizing, and classifying linguistic phenomena, as well as its specification at the lexical level of the language system.

Particular attention is devoted to the critical analysis and clarification of the key metalanguage concepts «model» and «modeling» through the lens of various theoretical approaches in linguistics. It is established that a linguistic model is characterized by three essential features – abstraction, artificiality, and purposefulness – and functions as an abstract analogue of the structure of natural language, serving as a tool for the cognition, description, and explanation of linguistic processes.

The necessity of clear distinction between the concepts «lexicographic model» and «lexicographic modeling» is substantiated. A lexicographic model is defined as an abstract formalized structure that represents a system of rules and principles for organizing dictionary material, whereas lexicographic modeling is interpreted as the theoretical and analytical stage of developing descriptive schemes for dictionary compilation.

The article analyzes contemporary approaches to computer lexicography. Three main vectors of development are identified: the creation of electronic dictionaries as machine versions of traditional editions; automated dictionary compilation through computer-based text processing; and the development of electronic dictionaries as components of information systems. The principal foundations of lexicographic modeling – formalization, systematicity, hierarchical structure, universality, and computerization – are outlined.

It is demonstrated that the further development of lexicography is impossible without integrating theoretical modeling concepts with the practical capabilities of computer technologies. The study also outlines future research prospects: improving the methodology of lexicographic modeling, and developing universal models for representing lexicographic information in electronic formats.

Key words: lexicography, lexicographic modeling, lexicographic model, linguistic model, computer lexicography, metalinguistics.

Постановка проблеми. У сучасному світі продовжує спостерігатися бурхливий розвиток комп'ютеризації, автоматизації наукової діяльності, зокрема лексикографічної, та міждисциплінарного підходу до вивчення мовних явищ.

Словникарство у галузях, пов'язаних із застосуванням комп'ютерних технологій, значною мірою ґрунтоване на моделюванні, що зумовлює актуальність нашого дослідження. Його новизна полягає в інтегруванні знань щодо лінгвістичного моделювання лексичного рівня мови та лексикографічного моделювання, які можуть стати основою для макронаукових досліджень.

У науковій літературі вже декілька десятиліть обговорювана проблематика такого міждисциплінарного явища, як моделювання. Серед мовознавців тематиці лінгвістичних аспектів моделювання присвятили роботи

Н. Дарчук, Ю. Калимон, Є. Карпіловська, І. Попова, В. Широков, Т. Ястремська та ін. Питанням лексикографії присвятили роботи О. Демська, В. Кононенко, А. Лучик, Н. Сніжко, В. Перебийніс, О. Черниш та ін.

Мета дослідження – узагальнення сучасних поглядів на поняття, які відтворюються такими металінгвістичними номінаціями, як «лінгвістичне моделювання», «модель»

та «лексикографічне моделювання», та визначення можливостей їх застосування у вивченні мовних явищ та створенні лексикографічних видань. Реалізація мети передбачає вирішення таких завдань: 1) окреслити сучасні наукові підходи до розуміння понять «модель» і «моделювання» у лінгвістиці, простежити динаміку їх тлумачення; 2) проаналізувати сутність і функції лінгвістичного моделювання, його роль у систематизації, класифікації та формалізації мовних явищ; 3) визначити місце та значення моделювання у лексикографічній практиці; 4) сформулювати робочі дефініції понять «лексикографічна модель» та «лексикографічне моделювання», спираючись на аналіз теоретичних джерел; 5) виявити роль моделювання в автоматизованому створенні лексикографічних ресурсів та з'ясувати перспективи використання формалізованих лексикографічних моделей у лексикографічних системах.

Об'єктом дослідження є лінгвістичне моделювання як метод пізнання мовних явищ і процесів. **Предмет** – теоретичні засади та принципи лексикографічного моделювання, його структура, функції та можливості застосування у традиційній та комп'ютерній лексикографії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пізнаючи світ, людина намагається його впорядкувати, систематизувати, створити його модель відповідно до набутих знань і досвіду. Моделювання як метод лінгвістичного аналізу усталене в сучасному мовознавстві як таке, що передбачає систематизацію мовних явищ, уможлиблює перехід від пізнання гносеологічної пропозиції, абстрактної моделі до реального буття у його варіантності. Моделювання – водночас метод, засіб і результат пізнавальної діяльності: з одного боку, це ключ до розуміння, а з іншого – правило упорядкування та систематизації мовних явищ [17, с. 66]. Така багатоаспектність моделювання робить його одним із найефективніших інструментів сучасної лінгвістики.

Важливість моделювання у лінгвістиці зумовлена його універсальним характером та можливістю застосування до різних рівнів мовної системи. Модель допомагає упорядкувати, систематизувати та класифікувати емпіричний матеріал [17, с. 66]. Саме тому для аналізу й інтерпретації мовних явищ моделювання як один з основних методів пізнання дійсності набуває дедалі більшої популярності, адже використання формально-логічних та математичних методів забезпечує системність і чіткість щодо подачі матеріалу. Модель дає змогу проаналізувати й інтерпретувати об'єкт у парадигмах зіставності та системності. І чим складніший об'єкт, то більшою є потреба у створенні моделі, яка систематизує ознаки об'єкта, скеровуючи процес пізнання від простого до складного [17, с. 67].

Теоретичне обґрунтування методу моделювання знаходимо у сучасній лінгвістичній термінології. А.П. Загнітко у «Словнику сучасної лінгвістики: поняття і терміни» (т. 2) подає таке визначення: «Моделювання (франц. *modèle* від *modello* – формувати та від італ. *modello* і від лат. *modulus* – міра, зразок) – метод дослідження мовних явищ, що ґрунтується на складанні схеми чи моделі мовної одиниці, мовного явища, що не піддаються безпосередньому спостереженню або відзначаються великою складністю. Моделювання лінгвістичне – один з експериментальних і теоретичних методів дослідження, що охоплює опрацювання моделей-теорій, моделей-конструктів, формул, креслень тощо» [3, с. 253]. Моделювання полягає, як правило,

у генерації та перевірці гіпотез про функціональну структуру спостережуваного явища [5, с. 89]. Таким чином, моделювання дає змогу не лише описати мовне явище, а й пояснити механізми його функціонування.

Застосування моделювання у лінгвістиці має різноманітні цілі та завдання залежно від специфіки дослідження. Різноманітність цілей і завдань моделювання є джерелом різноманіття власне моделей. Одні з них використовуються у практичній діяльності для зберігання та отримання інформації про реально існуючі об'єкти. Інші слугують вивченню систем, які тільки належить створити, ще інші формулюють припущення про властиві оригіналу закони, уявлення про які або помилкове, або недостатньо чітке. Із цього випливає, що моделі володіють такими функціями, як прагматична, прогностична, евристична. Здійснення цих функцій моделями залежить від способів їх утілення, методів опису та подібності з оригіналом [5, с. 90]. Варто пам'ятати, що вибір типу моделі визначується не лише об'єктом дослідження, а й теоретичними настановами дослідника, доступними технічними засобами та кінцевою метою моделювання.

Міжкультурна комунікація створює нові виклики для лінгвістичного моделювання, вимагаючи врахування не лише структурних, а й функціональних, прагматичних та когнітивних аспектів мови. Не можна не зважати на світові тенденції глобалізації науки, економіки, освіти, культури, у результаті яких корінних змін зазнає людина як носій мови чи кількох мов, реалізуючи потенційні можливості себе як особистості, зокрема й актуалізуючи вербально-семантичний код іншої мови. Ці, як і багато інших, позамовних чинників впливають на процеси й результати мовознавства загалом, на моделювання різних складників теорії, урізноманітнюючи й надзвичайно швидко поповнюючи систему металінгвістичних номінацій [4, с. 10].

Особливого значення набули питання моделювання природної мови та мовлення. Це спонукає науковців до розроблення різноманітних лінгвістичних моделей, що могли б розв'язати практичні завдання лінгвістики, а саме: інформаційний пошук, машинний переклад, розуміння природної мови, екстракція та локалізація знань з текстів тощо [11, с. 143].

Отже, **лінгвістичне моделювання** – це метод, засіб і результат пізнавальної діяльності, що передбачає створення формалізованих систем для упорядкування, систематизації та класифікації мовних явищ із метою їх аналізу в парадигмах зіставності й системності.

Оскільки моделювання як метод передбачає створення певного формалізованого представлення мовного явища, логічним є звернення до уточнення самого поняття моделі, без якого неможливо повно осягнути сутність моделювальних процедур.

Модель – поняття загальнонаукове, використовуване в математичних, природничих, соціальних і гуманітарних науках. Уважаємо за необхідне чітко окреслити та з'ясувати природу терміна «модель», від якої залежить успішність моделювання. Багатоаспектність цього поняття зумовлює необхідність розгляду різних підходів до його тлумачення в історії лінгвістики.

Ч. Хокетт, а також Н. Хомський визначали модель як узагальнену та формалізовану структуру, що імітує певні мовні процеси. У лінгвістиці історично сформувалися два головні вектори розуміння моделі: 1. Штучно створений лінгвістом реальний або уявний пристрій, що відтворює, імітує своєю поведінкою (зазвичай у спрощеному вигляді) поведінку якогось іншого («справжнього») пристрою (оригіналу) в лінгвістичних цілях. 2. Зразок, що слугує стандартом (еталоном) для масового відтворення. Наведена дефініція репрезентує неоднозначне розуміння терміна «модель»: перше значення – модель як схема процесу; друге – модель як зразок статичного об'єкта. Трактують модель і як систему деяких об'єктів (будь-якої фізичної природи), структура чи поведінка якої відповідно відтворює структуру або поведінку іншої системи об'єктів, що є предметом дослідження [12, с. 148]. Така багатозначність інтерпретації відображає динамічний і статичний аспекти моделювання, що взаємодоповнюють один одного.

Сучасна лінгвістична теорія пропонує різноманітні тлумачення поняття «модель», які відображають його функціональну багатогранність. Лінгвістична модель – явище багатоаспектне, зі складною структурою. А.П. Загнітко у «Словнику сучасної лінгвістики: поняття і терміни» (т. 2) подає таку

дефініцію: «Моделі (франц. *modèle* від *modello* – формувати та від італ. *modello* і від лат. *modulus* – міра, зразок):

– мовний конструкт, що показує послідовність розташування складників, усталеність яких і лінійне розташування виступають стандартом для відтворення;

– абстраговане поняття еталона або абстрагованого зразка граматичної системи і вияв найзагальніших характеристик певного мовного явища;

– абстрагована штучно створена лінгвістична реальна/ірреальна побудова, що відтворює своїми особливостями реальний прототип для вирішення лінгвістичних завдань;

– закономірна послідовність елементів складної мовної одиниці словосполучення або речення, зумовлена властивостями певної мовної структури» [3, с. 253].

Ця багатовимірна дефініція охоплює основні характеристики моделі. Модель – це сама структура, що володіє пояснювальною силою і зображувана у вигляді схем, що пояснюють поведінку спостережуваної ситуації [5, с. 89]. Таким чином, модель постає не лише як спрощене зображення об'єкта, а й як інструмент його пояснення.

Н. Іваницька зазначає, що в усій інтерпретаційній канві словоназви «модель», що так чи інакше відтворює сам процес лінгвістичного моделювання, можна виділити поєднання таких диференційних параметрів, які, окрім усього іншого, відтворюють послідовність процесу моделювання (початок – мислетворення, результат – штучність, мета – цілеспрямованість), можна розглядати як мінімальний комплекс утворення та, найголовніше, прагматичне функціонування лінгвістичних моделей [4, с. 8].

Узагальнюючи різні підходи до визначення лінгвістичної моделі, дослідники виокремлюють її ключові ознаки: абстрактність, штучність і цілеспрямованість, що дають змогу розглядати модель як систему правил, створену для конкретних дослідницьких завдань.

За Є. Карпіловською [7, с. 33], це поняття визначено як «конструкцію, структуру, формально-логічну побудову, що служить аналогом реального об'єкта (=натурного об'єкта, оригіналу, прототипу, прообразу)». Найістотніше в будь-якій моделі – це ступінь її адекватності, її здатність бути аналогом виучуваного явища, а не її апаратна конфігурація

й навіть не рівень формалізації [12, с. 150]. Саме адекватність моделі як аналога реального об'єкта визначає її пояснювальну силу та практичну цінність.

Функціональний аспект моделі розкривається через її роль у пізнавальному процесі. Лінгвістичну модель розуміють як певний момент пізнання, певну схему, що постає у сучасній лінгвістичній науці. «...Лінгвістичну модель уже практично однозначно тлумачать як модель певного явища мови й мовлення, будь-якої лінгвістичної одиниці або здійснюваного в процесі комунікації акту, а також будь-якої функційної системи разом, наприклад із мовленнєвим апаратом людини» [12, с. 149].

Розуміють модель як схему, зразок, узагальнений конструкт, попередньо витворений людським розумом на основі складників, що містяться у самій терміналозві. Модель, що має здатність регулярно відтворюватися як певна єдність змісту й форми [4, с. 9]. Така здатність до регулярного відтворення перетворює модель на ефективний аналітичний інструмент.

Різноманітність об'єктів моделювання зумовлює і різноманітність цілей створення моделей. Лінгвістичні моделі орієнтовані на виконання найрізноманітніших завдань як теоретичного, так і прикладного, зокрема дидактичного, характеру, і будують ці моделі по-різному залежно від того, кому вони адресовані та які метамовні функції повинні виконувати [12, с. 149].

Особливо важливим є застосування моделей у прикладних дослідженнях. Найрізноманітніші види моделей активно використовуються в прикладній лінгвістиці, що займається вивченням загальних принципів створення штучних і машинних мов поряд із розробленням методів моделювання перекладу за участі автоматизованих систем, а також реалізації цих моделей у прикладних програмах, задіяних у різноманітних проєктах (наприклад, теорія лексикографічних систем, морфологічний та синтаксичний аналізатори української мови) [1, с. 27–33; 16, с. 33–64]. Таким чином, лінгвістична модель є ефективним інструментом наукового дослідження.

Узагальнюючи, **модель** – це абстрактний аналог структури природної мови, який являє собою узагальнену схему або систему правил, яка відтворює закономірну послідовність

елементів досліджуваного явища та має здатність регулярно відтворюватися як єдність змісту й форми, слугуючи інструментом пізнання, опису й пояснення мовних процесів.

Одним із найважливіших напрямів застосування лінгвістичного моделювання є **лексикографія** – галузь мовознавства, яка потребує чіткої структуризації та систематизації мовного матеріалу. Словник як особливий тип лінгвістичного опису природним чином потребує використання моделювальних процедур, оскільки сам по собі є специфічною моделлю організації та представлення мовної системи. Саме тому розгляд лексикографічного моделювання становить окремий інтерес у контексті теорії та практики створення словників.

Візьмемо до уваги, що мова сама собою є моделлю, яка відображає довілля мовця. У своєму усному вираженні мова існує як концептуальний утвір у свідомості мовців, котрі використовують її для спілкування. У письмовому вираженні мова постає як конкретний засіб фіксації предмета думки мовця [6, с. 140].

Таке розуміння мови має безпосереднє відношення до лексикографічної практики, оскільки словник як лінгвістичний об'єкт також є специфічною моделлю мовної системи. Сучасна лексикографічна теорія і практика, як вітчизняна, так і закордонна, протягом десятків років намагається розв'язати цілу низку нагальних проблем, які стосуються принципів побудови словника, структури словникової статті, вичерпного й адекватного витлумачення значення слова.

Розв'язання цих проблем значною мірою пов'язане із застосуванням методів моделювання у лексикографічній діяльності. Методи моделювання у науковому пізнанні давно зарекомендували себе як ефективний спосіб узагальнення та систематизації уявлень про об'єкт (як наявний, так і той, що перебуває на стадії проєктування). Особливе значення моделювання набуває у лінгвістиці, де воно вирізняється специфічними характеристиками та функціями, що визначаються конкретними дослідницькими завданнями. Володіння теоретичними знаннями щодо властивостей моделей уможливорює створення власних ефективних конструктів для аналізу мовних явищ.

Важливим завданням моделювання того чи іншого об'єкта є точне визначення

його компонентів, або складових частин, і взаємозв'язків між ними. Цьому боку справи приділяють велику увагу в теорії моделювання [6, с. 135]. У контексті лексикографії це означає необхідність чіткого визначення структурних компонентів словника та принципів їх організації. Лексикографування – «процес і процедура опрацювання довільної мовної одиниці, факту, явища згідно з визначеними теоретичними засадами, концепцією та інструкцією у словниковій праці» [3, с. 29].

Зміни в лексикографічній практиці пов'язані з появою комп'ютерних технологій. Лексикографи фактично від моменту появи комп'ютера почали експлуатувати машину у своїх дослідженнях і роботах. І це лягло в основу диференціації так званої традиційної, на паперових носіях, сформованої впродовж багатьох століть, лексикографії та комп'ютерної, в основі реалізації якої лежить машинна ідеологія, і технологія творення електронних словників є актуальним завданням сучасної української комп'ютерної лексикографії.

Комп'ютерна лексикографія зазвичай трактована як розділ не лексикографії, а прикладної лінгвістики, присвячена теорії та практиці створення мовно зорієнтованого машинного продукту лексикографічного типу – програм оброблення тексту, баз даних, корпусів [2, с. 22]. Комп'ютерна лексикографія – це прикладна наукова дисципліна в лінгвістиці, яка вивчає методи використання комп'ютерних технологій для складання словників. Спеціальні програми: бази даних, комп'ютерні картотеки, програми обробки текстів дають змогу автоматично формувати словникові статті, зберігати інформацію словника та обробляти її [15, с. 166].

Розвиток комп'ютерної лексикографії відбувається в кількох напрямках, кожен з яких має специфічні завдання та методологію. У сучасній комп'ютерній лексикографії виокремлюють три основні вектори дослідження, а саме: створення електронних словників як машинних версій традиційних лексикографічних видань, що використовуються як база для лінгвістичних досліджень; автоматизоване створення словників за допомогою комп'ютерної обробки текстів; створення електронних словників як внутрішніх елементів інформаційних систем [10, с. 6].

Теоретичною основою комп'ютерної лексикографії є концепція моделювання мовної системи. «Важливе лінгвістичне завдання у сфері проблематики комп'ютерної лінгвістики – це побудова таких лінгвістичних процесорів, які здатні були б забезпечити людино-машинне спілкування природною мовою. Для успішного вирішення цієї стратегічної мети необхідно створити теоретичні передумови, а саме: розробити адекватну модель взаємодії мовних одиниць і реалізувати її в комп'ютерній граматиці та комп'ютерних словниках. Основним поняттям у сучасній комп'ютерній лінгвістиці є поняття моделі, а метод моделювання є конструктивною необхідністю, оскільки об'єкт науки у спілкуванні «людина – машина – людина» недоступний для безпосереднього спостереження» [1, с. 27].

Практичне застосування комп'ютерних технологій суттєво розширює можливості лексикографічної роботи. Безсумнівно, застосування комп'ютера відкриває нові можливості опрацювання лінгвістичного матеріалу, зокрема уможливорює правку та поповнення словника в автоматичному режимі опрацювання інформації, застосування мультимедійних засобів представлення інформації з використанням відповідного текстового, кольорового, звукового тощо супроводу, створення зведеного реєстру зіставлених словників, укладання перекладних словників на основі машинних корпусів паралельних текстів тощо [13].

Відповідно, комп'ютеризований підхід формує нові закономірності впорядкування лексичних одиниць у системі мови на основі аналізу великого фактичного матеріалу [9, с. 15]. Як наслідок, електронні словники набувають більшої функціональності, універсальності. Вони дають можливість не лише належного візуального оформлення, а й організації інтерактивного пошуку, створення системи гіперпосилань. За потреби можна також додати мультимедійні елементи [14, с. 158].

Перспективи розвитку комп'ютерної лексикографії пов'язані з концептуальними змінами у підходах до представлення мовної інформації. Словники нового покоління, про які сьогодні стільки точиться гострих дискусій у світі, передбачають не лише інші технології укладання, а й іншу форму їх існування

в комп'ютерному середовищі. Вони передусім потребують нових форматів для представлення наслідків моделювання мови, і це завдання можуть виконати лише мовознавці [8, с. 15]. Таким чином, розвиток лексикографії неможливий без інтеграції теоретичних концепцій моделювання з практичними можливостями комп'ютерних технологій.

Спираючись на розглянуті вище теоретичні положення щодо природи моделі та моделювання, можемо сформулювати робочі визначення цих ключових понять для лексикографічної царини. Лексикографічна модель – це абстрактна формалізована структура, що являє собою систему правил і принципів організації словникового матеріалу, визначає інформаційні поля (семантика, граматики, стилістика, контексти вживання) і способи їх представлення в словнику або лексикографічній базі даних. Засади лексикографічного моделювання базовані на створенні формалізованих моделей мови, які описують лексичну систему шляхом виявлення зв'язків між словами та їх значеннями. Основні риси включають формалізацію, системність, ієрархічність, універсальність та комп'ютеризацію, що дає змогу описувати лексику об'єктивно, повно та з урахуванням взаємозв'язків між словами.

Лексикографічне моделювання – це теоретичний та аналітичний етап, який полягає у створенні моделей – описових схем структури словника. Його основні фази: 1) визначення типу словника (тлумачний, перекладний, частотний, термінологічний тощо); 2) розроблення структури словникової статті, моделі подання слова (які параметри будуть описані: граматики, семантика, сполучуваність тощо); 3) вибір принципів макро- й мікросструктури словника; 4) формалізація лексикографічної інформації (часто у вигляді схем, баз даних, XML-моделей у сучасних електронних словниках). Тобто лексикографічне моделювання визначає, як саме буде організовано опис слів.

Лексикографічне моделювання – абстрактне цілеспрямоване утворення, що являє собою систему правил і принципів орга-

нізації словникового матеріалу, яка відтворює закономірну послідовність та взаємозв'язки лексичних одиниць мовної системи, володіє пояснювальною силою щодо структури та функціонування лексикону і має здатність регулярно відтворюватися в різних типах лексикографічних продуктів – від традиційних паперових словників до електронних баз даних і корпусів.

Висновки і перспективи. Актуальним у сучасній лінгвістиці є створення прикладних моделей. Тут маємо на увазі передусім формалізовану фіксацію лінгвістичних об'єктів із можливістю використовувати їх у автоматизованих/автоматичних системах опрацювання мовної інформації [6, с. 140]. Комп'ютерна лексикографія як розділ прикладної лінгвістики, спрямована на теорію і практику створення мовно зорієнтованого машинного продукту лексикографічного типу: програм оброблення тексту, баз даних, корпусів.

Сучасна лексикографія прагне до кількісного та якісного розширення низки параметрів, що сприятиме вичерпному опису лексичних одиниць, моделюванню механізмів функціонування мови, формуванню лексикографічних систем на основі текстових та словникових баз даних, укладанню нових словників різних типів та ін. Традиційний підхід до укладання словників поступово трансформується під впливом цифрових технологій, що вимагає переосмислення базових принципів лексикографічного опису, тому важливим та перспективним аспектом лінгвістики є комп'ютерна лексикографія, зокрема створення лексикографічних продуктів, електронних словників.

Володіючи теоретичними знаннями про характерні властивості моделей, можна створювати власні ефективні екземпляри для вивчення мовних явищ. Таким чином, володіння теоретичними знаннями про характерні властивості моделей і розуміння специфіки лексикографічного моделювання уможливує створення ефективних інструментів для вивчення мовних явищ і забезпечує якісний розвиток сучасної лексикографічної практики в умовах цифровізації наукової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дарчук Н. Комп'ютерне анотування українського тексту: результати і перспективи. Київ : Освіта України, 2013. 543 с.
2. Демська О. Два аспекти лексикографії: місце у системі мовознавчих дисциплін і структура. *Магістеріум*. 2009. Вип. 37. С. 18–23.

3. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни : у 4-х т. Донецьк : ДонНУ, 2012. 350 с.
4. Іваницька Н. «Модель» у металінгвістичній системі теоретичних постулатів. *Граматичні студії*. 2016. Вип. 2. С. 7–12.
5. Калимон Ю. Моделювання: лінгвістичний аспект. *Молодий вчений. Спецвипуск Дрогобицького ДПУ ім. Івана Франка*. 2019. С. 88–91.
6. Карамішева І. Поняття моделі в лінгвістиці. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/b310c940-3157-4cfd-815d-e2bc28b3fb96/content>
7. Карпіловська Є. Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика. Донецьк : ЮгоВосток, Лтд., 2006. 188 с.
8. Карпіловська Є. Лексична картотека і корпус як інструмент лексикографічного моделювання слова. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/185407>
9. Клименко Н.Ф. Нові підходи до укладання комп'ютерних словників. *Мовознавство*. 1996. № 4–5. С. 11–15.
10. Ковтуненко Л.С. Комп'ютерно-інформаційні аспекти сучасної української лексикографії. Київ, 1995. 23 с.
11. Лукач М. Типи лінгвістичних моделей та їх застосування для розв'язання лінгвістичних задач. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі*. 2013. С. 143–153.
12. Попова І. Про моделювання в синтаксисі як метамовну проблему. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. Серія 8. 2013. Вип. 5. С. 148–156.
13. Перебийніс В.І., Сорокін В.М. Традиційна та комп'ютерна лексикографія. Київ : КНЛУ, 2009. 218 с.
14. Ситар Г., Адамусік К. Електронний словник термінів конструкційної граматики: досвід створення. *Граматичні читання – XI*. С. 153–159.
15. Чернявська І., Лазарева О., Сердюкова О. Основні концепти комп'ютерної лексикографії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 63. Т. 2. С. 165–172.
16. Широков В.А. Комп'ютерна лексикографія. Київ : *Наукова думка*, 2011. 351 с.
17. Ястремська Т. Лексико-семантичне моделювання: переваги та перспективи. URL: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/gd/article/view/40588/33987>

REFERENCES

1. Darchuk, N. (2013). Kompiuterne anotuvannia ukrainskoho tekstu: rezultaty i perspektyvy [Computer Annotation of Ukrainian Texts: Results and Prospects]. K.: Osvita Ukrainy, 543 s. [in Ukrainian].
2. Demska, O. (2009). Dva aspekty leksykohrafii: mistse u systemi movoznavchykh dystsyplin i struktura [Two Aspects of Lexicography: Its Place within Linguistic Disciplines and Its Structure]. *Mahisterium*. Kyiv: NaUKMA, Vyp. 37 : Movoznavchi studii. S. 18–23. [in Ukrainian].
3. Zahnitko, A. (2012). Slovnyk suchasnoi lnhvistyky: poniattia i termyny: u 4 t. [A Dictionary of Modern Linguistics: Concepts and Terms]. Donetsk: DonNU, 350 s. [in Ukrainian].
4. Ivanytska, N. (2016). “Model” u metalnhvistychnii systemi teoretychnykh postulativ [The “Model” in the Metalanguage System of Theoretical Postulates]. *Hramatychni studii*. Vyp. 2. S. 7–12. [in Ukrainian].
5. Kalymon, Yu. (2019). Modeliuвання: lnhvistychnyi aspekt. [Modelling: The Linguistic Aspect]. *Molodyi Vchenyi. Spetsvypusk Drohobytskoho DPU im. Ivana Franka*. S. 88–91. [in Ukrainian].
6. Karamysheva, I. Poniattia modeli v lnhvistytsi [The Concept of a Model in Linguistics]. Retrieved from: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/b310c940-3157-4cfd-815d-e2bc28b3fb96/content> [in Ukrainian].
7. Karpilovska, Ye. (2006). Vstup do prykladnoi lnhvistyky: kompiuterna lnhvistyka [Introduction to Applied Linguistics: Computational Linguistics]. Donetsk: TOV “Iuhovostok, Ltd”, 188 s. [in Ukrainian].
8. Karpilovska, Ye. Leksychna kartoteka i korpus yak instrument leksykohrafichnoho modeliuвання slova [A Lexical Card Index and a Corpus as Tools for Lexicographic Word Modelling]. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/185407> [in Ukrainian].
9. Klymenko, N. (1996). Novi pidkhody do ukladannia kompiuternykh slovnykiv [New Approaches to Compiling Computer Dictionaries]. *Movoznavstvo*. № 4–5. S. 11–15. [in Ukrainian].
10. Kovtunenکو, L.S. (1995). Kompiuterno-informatsiini aspekty suchasnoi ukrainskoi leksykohrafii [Computer-Informational Aspects of Modern Ukrainian Lexicography]. Kyiv, 23 s. [in Ukrainian].
11. Lukach, M. (2013). Typy lnhvistychnykh modelei ta yikh zastosuvannia dlia rozv'iazannia lnhvistychnykh zadach [Types of Linguistic Models and Their Application to Solving Linguistic Tasks]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnikha”*. Informatsiini systemy ta merezhi. S. 143–153. [in Ukrainian].

12. Popova, I. (2013). Pro modeliuvannia v syntaksysi yak metamovnu problemu [On Modelling in Syntax as a Metalanguage Problem]. *Naukovyi chasopys NPU im. M.P. Drahomanova. Seriiia 8. Vyp. 5.* S. 148–156. [in Ukrainian].
13. Perebyinis, V.I., Sorokin, V.M. (2009). Tradytsiina ta kompiuterna leksykohrafiia. [Traditional and Computer Lexicography]. Kyiv: Vyd. tsentr KNLU, 218 s. [in Ukrainian].
14. Sytar, H., Adamusik, K. Elektronnyi slovnyk terminiv konstruktsiinoi hramatyky: dosvid stvorennia [An Electronic Dictionary of Construction Grammar Terms: Experience of Development]. *Hramatychni chytannia – KhI.* S. 153–159. [in Ukrainian].
15. Cherniavska, I. Lazarieva, O., Serdiukova O. (2023). Osnovni kontsepty kompiuternoї leksykohrafii [Basic concepts of computer lexicography]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk.* Vyp. 63, tom 2. S. 165–172.
16. Shyrovkov, V.A. (2011). Kompiuterna leksykohrafiia [Computational Lexicography as a Branch of Modern Applied Linguistics]. Kyiv: Naukova dumka, 351 s. [in Ukrainian].
17. Iastremska, T. Leksyko-semantychne modeliuvannia: perevahy ta perspektyvy [Computational Lexicography. Lexical-Semantic Modelling: Advantages and Prospects] Retrieved from: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/gd/article/view/40588/33987> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 26.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025